

УДК 821.112.2(436)-1.09:811.112.2'255.4

Вікторія Соколова

**«СМЕРТЬ ПОЕТА» Р. М. РІЛЬКЕ ЯК ПРИСВЯТА
Т. ШЕВЧЕНКОВІ (ПРОБЛЕМА АДРЕСАЦІЇ
ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ВЕРСІЙ)**

У статті розглядається проблема присвяти вірша Р. М. Рільке «Смерть поета» Т. Шевченкові через аналіз перекладацьких версій російських та українських перекладачів. Узагальнюються позиції літературознавців, які стосуються відгуків українських вражень Р. М. Рільке у творчості. Визначаються підстави, на основі яких будується гіпотеза щодо розуміння Т. Шевченка як прототипа образу померлого поета у вірші Р. М. Рільке, внаслідок зіставлення різних пере-

кладів українською та російською мовами проводиться аналіз тих ознак, які можуть послужити для підтвердження гіпотези. Звертається увага на проблему авторської суб'єктивності перекладача при відтворенні оригінального поетичного тексту. Особливу увагу приділено перекладу В. Стуса, в якому знаходимо свідому апеляцію до образу Т. Шевченка.

Ключові слова: присвята, поетичний переклад, гіпотеза, суб'єктивність, прототип, адресація, рецепція, Р. М. Рільке, Т. Шевченко, В. Стус.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема рецепції України австрійського поета Р. М. Рільке та актуалізації в його творчості українських вражень має фактичний та гіпотетичний аспекти.

На основі давніх, але, безумовно, авторитетних досліджень теми «Рільке й Україна», які належать Є. Ю. Пеленському [6], О. Ізарському [9], розвідкам Д. Наливайка [5] та І. Лисенка [4], можна говорити про безсумнівні, документально підтверджені факти.

Р. М. Рільке здійснив дві подорожі у Росію: у 1899 та 1900 роках. Якщо перша мандрівка була лише до столичних міст Російської імперії, то друга охопила велику кількість різних населених пунктів Росії та України. Важливо, що Р. М. Рільке відвідав ті міста, які мали давню історію, де залишились пам'ятки давнини, які могли повідати про минуле, збагатити його уяву і розширити світогляд. Поета цікавила історія, народна культура, яка ще збереглася у цих місцях. Україна відіграла визначальну роль у формуванні поетичного світу Р. М. Рільке, стала його духовною вітчизною, а український народ постав перед ним «носієм абсолютних цінностей». В Україні та Росії поет знайшов бажаний приклад духовного єднання народу, його спільного життя з природою, у згоді з Богом, чого він не бачив у Західній Європі. Під впливом вражень змінився світогляд Р. М. Рільке і ставлення до життя, він усвідомив своє призначення поета – «нести у світ гармонію» і любов до людей. У творчості з'являються нові художні прийоми вираження своїх думок і переживань, змінюються стиль і манера письма.

Під впливом українських мандрів народилася збірка «Книга годин», куди увійшли вірші-роздуми про Бога, якого поет відчув близьким до людей саме в Україні, зокрема у Києві. У результаті подорожі з'явилася нова форма вірша – вірш-молитва. Відвідавши історичні місця Полтави, Р. М. Рільке написав вірш «Буря» та баладу «Карл XII, король шведський, мчить по Україні». Ще раніше, зацікавившись українським фольклором, Р. М. Рільке написав два оповідання, вмі-

щені до «Казок про любого Бога». Це «Пісня про Правду» та «Як старий Тимофій помирав співаючи». Завдяки подорожам Україною Р. М. Рільке ознайомився із народними піснями, захопився їх красою та неповторністю, дізнався про відомих кобзарів, зокрема Остапа Вересая. І хоча це була культура чужої йому країни, поет зумів дослідити цей глибинний пласт народної творчості і розгледіти в ньому духовну основу і велику силу.

Щодо уявлення Р. М. Рільке про особистість Т. Шевченка, зміст і значення його творчості, то відомі факти, які наводить у своїй розвідці Д. Наливайко. Він зазначає, що зародження зацікавленості Т. Шевченком відноситься до часу, коли Р. М. Рільке, готуючись до другої подорожі по Русі знайомився з літературою про Україну. Зокрема, тоді він зробив виписки з історії літератури, написаної французькою мовою, про Т. Шевченка, які збереглися в його архіві. Під час подорожі по Україні 17 червня 1900 року він відвідав разом з Лу Андреас-Саломе могилу Т. Шевченка в Каневі. Лу зафіксувала у своєму щоденнику, що вони дивилися в Третьяковській галереї портрет Т. Шевченка роботи Крамського. Як свідчить ще один її запис, знайомилися вони також із живописними творами самого Т. Шевченка. Отже, Р. М. Рільке був обізнаний з візуальним образом українського поета [5, с. 724–725]. І. Лисенко стверджує, що найвагомішою обставиною, що стимулювала Р. М. Рільке до поїздки на Україну, була його зустріч у Москві з професором літератури Московського університету М. І. Стороженком, вихідцем з України, що добре знав українську культуру. Дослідник припускає, що «М. Стороженко розповідав Рільке про героїчне минуле українського народу, його працьовитість і талановитість, про найвидатніших діячів культури, зокрема Т. Г. Шевченка» [4, с. 26]. 13 серпня в Петербурзі, вже після відвідин Південної Русі, Р. М. Рільке придбав Шевченкового «Кобзаря» у російському перекладі (очевидно, виданий того ж року в Москві І. Белоусовим), ця книжка зберігалася в його бібліотеці до кінця життя.

Вірш «Смерть поета», який увійшов у перший том збірки «Нові поезії», був написаний значно пізніше українських подорожей, у 1906 році (збірка вийшла друком 1907 року). Про Т. Шевченка як прототип для цієї поезії можна говорити лише гіпотетично. Є. Ю. Пеленський, попри думку дочки поета Рут Зібер-Рільке, що «ця поезія була нав'язана одною різьбою Родіна», пропонує своє, суб'єктивне

сприйняття цієї поезії: «згадка про посмертну маску поета, в якій відбилася те, чим жило лице поета за життя – «ці глиби, ці степи і ці води», дуже пригадує мені Шевченків «Заповіт» і Шевченкову посмертну маску» [6, с. 49]. Це припущення Є. Ю. Пеленського у пізніших дослідженнях часто подавалося як доведений факт. Д. Наливайко щодо цього висловлюється досить обережно. Він говорить про «відгомін Шевченка», навіяний Р. М. Рільке посмертною маскою.

Певною мірою вирішити проблему адресації вірша Р. М. Рільке «Смерть поета» можна через аналіз різних перекладів, дослідження особливостей рецепції та індивідуально-авторських способів передачі змісту оригінального поетичного тексту засобами інших мов.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Досить численні публікації, в першу чергу методичного характеру, що стосуються художнього втілення українських вражень у творчості Р. М. Рільке, пов'язані з вивченням у школі «Пісні про Правду». Майже всі вони дублюють той фактичний матеріал, який викладений у дослідженнях Є. Ю. Пеленського, О. Ізарського, Д. Наливайка. Більш критично до висвітлення теми підходять Є. Волощук, П. Іванишин, О. Ніколенко, проте й вони не приділяють спеціальної уваги проблемі присвяти вірша Р. М. Рільке «Смерть поета».

Окрім нечисленних та малодоступних документів, дослідники для підтвердження своїх позицій використовують свідчення супутниці Р. М. Рільке у його подорожах Лу Андреас-Саломе, зокрема й її художні твори. Доволі часто цитуються уривки з її повісті «Родинка», де враження Р. М. Рільке від Києва передаються через героя Віталія. Насправді свою рецепцію київських святинь та української природи артикулює й інший персонаж, брат Віталія Дмитрій, та й безпосередньо оповідачка. Варто додати, що твір було написано набагато пізніше тих знаменних відвідин Києва (вийшов друком 1923 року німецькою мовою), тому достовірність передачі вражень може бути сумнівною.

Ні сама Лу Андреас-Саломе, ні, тим більше, Р. М. Рільке, не розрізняли кардинально поняття Росія та Україна, у листах, нотатках, художніх творах поета слово Росія зустрічається набагато частіше, аніж Україна. Досліджуючи одним із перших тему «Р. М. Рільке й Україна», Є. Ю. Пеленський писав: «Коли одначе зважити, що перші визначні твори повстали не в Росії, а в Україні, а далі і те, що про властиву Росію, про її ортодоксальну побожність, а зокрема про

Толстого, якому таке глибоке значіння для творчості Рільке приписувала німецька критика, висловився він згодом дуже критично, то стане ясно, що його захоплення «Росією» відноситься власне не до Росії, а до України, що лише випадково входила в склад Російської імперії» [6, с. 23]. А О. Ізарський зазначає: «Рільке знайшов свою духову батьківщину в Україні – єдино можливий в Європі парадокс! – на послідовно майже називаній Росією Україні...» [9, с. 422]. Дослідник наголошує, що твердження деяких біографів поета та дослідників його творчості про враження від української природи як головне, майже єдине джерело «українських» писань Р. М. Рільке не відповідає дійсності. Знайомство з нашою культурою, літературою, фольклором і трагічною історією України, продовжує думку О. Ізарський, було збудником справді жагучого інтересу до нашої долі й сучасного поетові стану незнаного на Заході народу та першим імпульсом до фіксації поетових мрій про край чудових у своїй дивній покорі людей, про столітніми боями зламаний, а проте вірою в непереможність Правди ще живий край [9, с. 522].

Твори Р. М. Рільке перекладали українською мовою М. Зеров, М. Лукаш, М. Йогансен, О. Луцький, Ю. Клен, Л. Мосендз, М. Орест, Р. Курінна, О. Зуєвський, М. Бажан, Д. Павличко, В. Стус, М. Фішбейн, Б.-І. Антонич та інші. Л. Кравченко у численних статтях та докторській дисертації розглянула особливості рецепції та перекладацьких підходів до поезій Р. М. Рільке таких авторів як М. Бажан, С. Гординський, Б. Кравців, М. Орест, В. Стус. Дослідниця зазначає, що «переклади Стуса поезій Рільке в українському письменстві можна вважати вершинними. Стус-перекладач якнайповніше зберіг мистецькі параметри рільківської концептосфери та ідіопоетики» [3, с. 26]. Матеріалом для аналізу обрані переклади вірша Р. М. Рільке «Смерть поета» російською мовою В. Летучого [11, с. 259], Т. Сильман [11, с. 260], К. Богатирьова [11, с. 261], українською М. Бажана [8, с. 317], В. Стуса [9, с. 300], М. Фішбейна [10, с. 127]. З цих перекладацьких версій найвиразніше апеляція до образу Т. Шевченка звучить у перекладі В. Стуса, якого не випадково називають «внуком Шевченка» і «небожем Рільке». В його перекладі поєдналися любов і шана до обох поетів.

Мета та завдання. Гіпотезу щодо присвяти вірша Р. М. Рільке «Смерть поета» Т. Шевченкові варто дослідити на основі зіставлення російських та українських перекладів та вияву впізнаваних ознак, які

можна вважати доказом того, що автор в основу узагальненого образу поета поклав спогад про виразника світогляду українського народу, поета Тараса Шевченка.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Д. Наливайко пише про «зашифрованість» українських реалій у збірці «Книга годин», але дослідник бачить іншу конкретність – «конкретність переживання, настрою» [5, с. 734]. Те саме можна сказати й про окремі твори, зокрема про вірш «Смерть поета». Якщо погодитися, що в образі поета зашифрований Т. Шевченко, то варто пошукати точки доторку двох поетів не тільки предметні (як-от «Кобзар», портрет Т. Шевченка, його посмертна маска), але й духовні та естетичні.

Попри суттєві відмінності у рецепції України, яку Т. Шевченко сприймав як «своє», а Р. М. Рільке як «чуже/своє», існує ряд типологічних збігів. Зокрема це стосується ідеалізації української історії. Ю. Барабаш, визначаючи особливості розуміння Т. Шевченком української історії та їх витoki, пише: «постава Шевченка по відношенню до історії, до її фактів, подій, тих, або інших персонажів є виразно особистісною, емоційною, суб'єктивною, певною мірою дається ознаки поетова біографія, обставини його життя, індивідуальна історична та генетична пам'ять, вплив оточення, ідеологічної атмосфери, духу часу; незрідка ця позиція позначена печаткою спонтанних психологічних реакцій, мінливих і минутих настроїв, ба часом більше – упередженості, не вільна від закорінених у масовій свідомості псевдоісторичних легенд, мітів і пересудів; до того ж ця постава не позбавлена внутрішньої суперечливості й аж ніяк не є незмінною, застиглою, вона еволюціонує, залишаючись, однак, при цьому художньо та психологічно вмотивованою, тобто по-своєму, в суто суб'єктивному сенсі, концептуально цілісною, що власне кажучи, і є характерною ознакою її *історіософської*, а не науково-історичної природи» [2, с. 31]. Не володів глибокими знаннями про українську історію й Р. М. Рільке, найбільше його цікавила історія княжого Києва, Чернігова та Волині XI–XII століть та історія козаччини. О. Ізарський робить висновок: «Отже, стара Україна була для нього найпривабливішою і найколеритнішою у «російській історії» [9, с. 424]. Із цієї старої України Р. М. Рільке витворив власний міф про країну, де воскресає «відчуття живого Бога». Проте, як вважає Є. Волощук, «безсумнівно, цей міф ігнорував багато недоліків російської дійсності межі століть,

а дещо транспонував у царину ідеалу» [8, с. 16]. До речі, Лу Андреас-Саломе, оглядаючи ретроспективно картини минулого, усвідомлює поверховість, неповноту та хибність деяких вражень. Вона пише, згадуючи «малоросійський будиночок», «в который я заглянула по пути в Киев и от которого в памяти остались только цветы на полу и разноцветные ленты в волосах женщин. Сердце мое вдруг заныло – картинки из путевой папки! Можно ли было хотя бы пожелать, можно ли было осмелиться заглянуть глубже? В нищету этого народа, в его беды, в его темноту, во все то, что мы не в силах были устранить, мимо чего проходили» [1, с. 271]. Т. Шевченко дуже добре знав про справжні біди українського народу, причини яких бачив у його уярмленому стані. У багатьох своїх творах, зокрема в поемі «Гайдамаки» поет закликає до боротьби за волю.

Хоча, аналізуючи оповідання «Пісня про Правду» зі збірки Р. М. Рільке «Оповідання про любого Бога» І. Лисенко говорить про «вплив на Рільке творчості Шевченка, зокрема його героїчної поеми «Гайдамаки» [4, с. 28], очевидно, в час, коли писались ці прозові твори (1899 р.), їх автор не міг бути знайомий із текстом цієї поеми. Вплив Т. Шевченка якщо і був, то опосередкований, через акцентований образ сліпого кобзаря, через романтизоване змалювання патріотизму й волелюбності українського народу, його любові до праці, мистецтва.

Для обох поетів характерне своє розуміння просторової мікро-моделі, яке є втіленням філософських, історіософських та естетичних поглядів. У рецепції України і для Т. Шевченка, і для Р. М. Рільке важливими є категорії відкритості, розімкненості, безмежності. Таке розуміння стає гарантією руху ліричного героя до досягнення масштабності внутрішнього світу, єдності зовнішніх та внутрішніх вимірів.

Зміст поезії «Смерть поета» пов'язаний з медитаціями Р. М. Рільке про «справжнього поета» і про його сутність, котру він схильний вбачати передусім в органічній єдності зі світом і людьми. Цей зміст реалізується через суцільну метафоризацію, яка дуже складно піддається перекладу. Як стверджує Л. Кравченко, метафоризація у Р. М. Рільке може охоплювати весь текст і поступово розгортатися від авторської автології до суцільного метафоричного дискурсу. Поет створює таку метамову, метафоричну мову, наче другий шар, другий ступінь над першим. «Власне така «надмова» є вираженням рільківської поетичної модальності – своєрідного «вторгнення» в матеріаль-

ний світ, спів-буття з цим світом і водночас релятивізації до певної міри реалій цього світу, яка веде до розширення його «видимих» меж» [3, с. 15]. Зважаючи на таке розширення змісту, можна говорити про узагальнений, універсальний образ поета, який може включати в себе, як прототипні образи, і витвори Родена, і українського поета Т. Шевченка. Рецепція поетичного тексту з різною мірою універсалізації та конкретизації знаходить свою реалізацію в різних перекладацьких версіях. В досліджуваних російських перекладах подається максимально узагальнений образ поета, поета як такого. Переклад М. Фішбейна, дуже близький до оригіналу і образно, і ритмічно, дозволяє припускати наявність прототипа, в ньому нічого не суперечить відомому образу Т. Шевченка. У деяких деталях образ Т. Шевченка прочитується в перекладі М. Бажана. Дуже своєрідним у контексті інших перекладацьких версій виглядає переклад В. Стуса. Характеризуючи особливості підходу В. Стуса до його перекладацької діяльності, Л. Кравченко пише: «в його перекладах подекуди більше власне стусівського, аніж рільківського (характер ліричного героя, метрика, гіперболізація, змінена концептосфера мови оригіналу). У перекладах В. Стуса певною мірою відбилася його індивідуальність, його драматична доля та риси борця. Звідси – відмінний від рільківського ліричний герой, зміна художніх деталей і мелодики оригіналів, а також пристрасне прагнення досконалості перекладу поезії Рільке» [3, с. 26].

Рефлексії перекладача над творами Р. М. Рільке, які знайшли вираз у його розгорнутому листі до дружини, свідчать про його специфічне, гостро суб'єктивне ставлення до процесу та наслідків перекладацької діяльності. Його зауваження до перекладу іншого вірша показове з точки зору фіксації автором власної перекладацької волі (сваволі). В. Стус пише: «Не певен, що маю рацію, але хочу мати – і саме тут – рацію, хочу, щоб і Рільке мав на увазі саме це!» [9, с. 442]. Вочевидь, перекладаючи вірш «Смерть поета», він мав на увазі Т. Шевченка й хотів, щоб саме його мав на увазі Р. М. Рільке.

Існує припущення, що приводом до написання вірша «Смерть поета» була посмертна маска Т. Шевченка роботи П. К. Клодта, яку Р. М. Рільке бачив у Києві. Вона й зараз знаходиться у Церкві Різдва Христового, де 6 та 7 травня 1861 року було встановлено труну з тілом Т. Шевченка, що перевозилась з Санкт-Петербурга у Канів. Образ маски (лику, машкари) згадується в усіх перекладах, але проблема складної взаємодії цього образу з образом смерті як плоду, вирішу-

ється перекладачами з різною мірою суб'єктивності. В екзистенції Р. М. Рільке наявна ідея смерті, як потенційного завдання, яке виконується людиною ціною виняткового напруження сил, і в його поетичному світі виникає образ смерті як певного внутрішнього плоду, який людина повинна вирощувати й довести до стану стиглості. У контексті вірша «Смерть поета» підтверджується думка про виконання цього завдання, про стиглий плід, який співвідноситься з образом посмертної маски і, водночас з ідеєю тління, розкладу, гнилизни. Перекладачі пропонують такі варіанти реалізації цієї ідеї: «спелый плод на воздухе гниет» (пер. В. Летучого), «на тленьє обреченный, нежный плод» (пер. Т. Сильман), «подоплека плода, что на ветру уже гниет» (пер. В. Куприянова), «це тіло плоду, що повільно тлів» (пер. М. Фішбейна), «плід, / приречений загинути у тлінні» (пер. М. Бажана). В. Стус у своїй перекладацькій версії зовсім не згадує про тління, а епітет «стиглий» використовує не стосовно плоду (плоди у нього «добірні»), а стосовно землі. Повна зреалізованість, довершеність виконання життєвого завдання поета отримує додатковий додаткове значення у єднанні з землею.

*Його подоба – далі ці прозирні,
що горнуться до гробу і зовуть
померлого, чия найглибша суть
відкрилась в мертвій масці. Так добірні
плоди на стиглу землю опадуть.*

Ключову та наскрізну думку австрійського поета про життя як дозрівання плоду тонко відчув В. Стус, який у статті, присвяченій Р. М. Рільке, писав: «В «тиші дозрівань» йде процес зрідніння людини й світу» [12, с. 238]. Таким чином, попри наявне в оригінальному тексті значення «Frucht, die an der Luft verderbt» (плід, який на повітрі (на вітрі) псується, гниє), перекладач знімає негативний, відразливий аспект і знову акцентує думку про єдність поета й світу, землі. Загалом про творчість Р. М. Рільке В. Стус пише: «поезії Рільке – це плоди такого внутрішнього дозрівання, прозріння суті світу через людську добрість і високість, через болісний процес осягнення радості бути з світом «на ти» [12, с. 239], і тоді сама смерть не лякає, бо відкриває шлях до Бога й духовного відродження. Ці думки перегукуються із перекладом В. Стуса вірша Р. М. Рільке «Осінь»:

*І нам опасті вже своя черга,
на себе глянь – ти губишся в ваганні,
та є Господь, що на дбайливій длані
все впале милосердно зберіга.*

Подібне співвідношення образів смерті й достиглого плоду знаходимо й у перекладеному В. Стусом фрагменті вірша «Орфей, Еввідіка й Гермес», де дається така характеристика Еввідіки:

*Як овоч, повний солоду і тьми,
Уся налита повнотою смерті,
З таємною печаттю новизни.*

Ідея смерті як розриву між двома світами, зовнішнім, матеріальним та ідеальним, знаходить різний вираз у перекладах. У більшості з них йдеться про знання поета про зовнішній світ. К. Богатирьов пропонує таку інтерпретацію: «*Весь внешний мир с тем, что ему известно / об этом мире было, канул в бездну...*», Т. Сильман зазначає, що обличчя поета «*что-то отвергало, / оно когда-то все о мире знало, но это знанье угасало...*». Подібне тлумачення подає й М. Бажан: «*знання про світ оцей розсталось / з його єством*». Інтелектуальне осягнення світу має на увазі В. Купріянов: «*мысль его, что миром всем владела*». Лише В. Стус говорить про єднання двох світів у поетичному слові:

*І рвучи закови,
світи обидва, що єднались в слові,
розходились над кратером пітьми.*

Кредо Р. М. Рільке «Поет повинен бути для себе цілим світом і все знаходити в собі» [7, с. 219] узгоджується з концепцією В. Стуса «самособоюнаповнення» та з його розумінням особистості і творчості Т. Шевченка. Світ і поет у Р. М. Рільке поєднуються (це таким чином фіксується в перекладацьких версіях: «*он и мир – едины*», «*мир и он – все было так едино*», «*он и мир земли едины*», «*Він і світ – одне*», «*яким єдиним він зі світом був*»), у В. Стуса ототожнюються, взаємопроникають, поет і є цілим світом.

*Але не знали ті, що з ним жили,
що він один був їхнім рідним краєм:
рікою, кручею, зеленим гаєм,
Вони ж – його подобою були.*

Іншим моментом, який може пов'язувати вірш Р. М. Рільке із Т. Шевченком, є опис тих краєвидів, які австрійський поет спостерігав з Чернечої гори, під час відвідин могили Кобзаря у Каневі. Перелік видимих реалій в оригіналі має досить універсальний характер: «diese Tiefen, diese Wiesen / und diese Wasser» – «ці глибини, ці луки (поля) і ці води». У перекладах доволі часто вживаються лексеми, які відверто суперечать авторському баченню. Відомо, що Р. М. Рільке не любив гори, можливо, тому його так приваблювала широчінь українських степів, але образ гір або ущелини раптом з'являється в перекладах: «*моря, и горы, и долины*» (пер. В. Летучого), «*озера, и ущелья, и равнина*» (пер. Т. Сильман), «*ці води, гори, ниви цих долин*» (пер. М. Бажана). Найбільш адекватно авторський текст у цій частині відтворює М. Фішбейн: «*його лицем були глибини, луки, / розливводи, цвітіння весняне*». У відтворенні ландшафту В. Стусом звучить майже прозора ремінісценція Шевченкового «Заповіту»: «*рiкою, кручею, зеленим гаєм*». Образ поета, що рушає у вічність, поглиблюється завдяки особливому розумінню хронотопу. «У ліриці Рільке час взаємопов'язаний з простором: він пише не тільки про «Raum»: простір часто асоціюється з «Weite» (далечінню)», – пише Л. Кравченко [3, с. 17]. Оце «Weite», яке відтворюється як «*дали*», «*простор*», «*шир*», «*віддалини*», «*безмежний світ*», у перекладі В. Стуса «*далі ці прозiрні, / що горнутья до гробу і зовуть / померлого*» завдяки вживанню епітета не тільки поглиблює філософський сенс, оскільки пов'язує часові і просторові виміри, а, водночас, ще раз асоціюються з українським краєвидом.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Через переклад поетичний твір Р. М. Рільке «Смерть поета» не тільки адаптується в українській культурі, але й збагачує її. Якщо ж погодитися з версією, що в його підтексті присутній образ Т. Шевченка, то він володіє потенцією ще однієї спроби представити світові видатного українського поета.

Джерела та література

1. Андреас-Саломе Л. Прожитое и пережитое / Лу Андреас-Саломе. – М. : Прогресс-традиция, 2002. – 449 с.
2. Барабаш Ю. Просторинь Шевченкового слова / Ю. Барабаш. – К. : Темпора, 2011. – 510 с.
3. Кравченко Л. Парадигматика художньої модальності поезії та її рецептивні аспекти (на прикладі лірики Р. М. Рільке) : автореф. ... д-ра філол. наук : 10.02.05 / Л. Кравченко. – К., 2011. – 40 с.

4. Лисенко І. Райнер Марія Рільке і Україна / І. Лисенко // Радянське літературознавство. – 1989. – № 5. – С. 25–31.
5. Наливайко Д. Шукаючи єдності зі світом і людьми. Рільке і Русь / Д. Наливайко // Україна очима заходу. – К. : [б. в.], 2008. – С. 718–743.
6. Пеленський Є. Ю. Райнер Марія Рільке й Україна / Є. Ю. Пеленський. – Мінден : Бистриця, 1948. – 62 с.
7. Рільке Р. М. Думки про мистецтво і поезію / Р. М. Рільке. – К. : [б. в.], 1986.
8. Рільке Р. М. Темні плачі: Поетичні твори у двох томах. Т. 1 / Р. М. Рільке ; упорядкув., прим. Б. Щавурського. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2007. – 496 с. – (Серія «Шедеври світової поезії»)
9. Рільке Р. М. Темні плачі : Поетичні твори у двох томах. Т. 2 / Р. М. Рільке ; упорядкув., прим. Б. Щавурського. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2007. – 480 с. – (Серія «Шедеври світової поезії»)
10. Рільке Р. М. Сто поезій / Р. М. Рільке ; пер. з нім. М. Фішбейн. – К. : Либідь, 2012. – 272 с.
11. Рильке Р. М. Книга образів / Р. М. Рильке. – СПб. : Терція, Кристалл, 1999. – 448 с. (Б-ка мировой лит. Малая серия).
12. Стус В. Еріх Марія Рільке (1875–1926) / В. Стус // Стус В. Твори у чотирьох томах шести книгах. Т. 4. – Л. : Просвіта, 1994. – С. 238–239.

Соколова Вікторія. «Смерть поета» Р. М. Рильке как посвящение Т. Шевченко (проблема адресации и переводческих версий). В статті розглядається проблема посвячення стихотворення Р. М. Рильке «Смерть поета» Т. Шевченко через аналіз переводчих версій російських і українських перекладачів. Обобщаються позиції літературознавців, які стосуються ехо українських вражень Р. М. Рильке в творчості. Визначаються основи, на основі яких будується гіпотеза щодо розуміння Т. Шевченко як прототипа образу померлого поета в стихотворенні Р. М. Рильке, в результаті порівняння різних перекладів на українську і російську мову аналізуються ті ознаки, які можуть послужити для підтвердження гіпотези. Звертається увага на проблему авторської суб'єктивності перекладача при відтворенні оригінального поетичного тексту. Особливу увагу приділяється перекладу В. Стуса, в якому знаходимо осмислену апелювання до образу Т. Шевченко.

Ключевые слова: посвящение, поетический перевод, гипотеза, субъективность, прототип, адресация, рецепция, Р. М. Рильке, Т. Шевченко, В. Стус.

Sokolova Viktoriya. R. M. Rilke's poem «Death of a Poet» as a dedication to T. Shevchenko (problem of addressing and translation versions). The article deals with the problem of dedication of R. M. Rilke's poem «Death of a Poet» to T. Shevchenko through the analysis of translation versions of Russian and Ukrainian interpreters. The positions of the literary scholars considering the remnants of R. M. Rilke's Ukrainian experience in his creativity are generalized. The article defines the grounds, upon which the hypothesis of identifying T. Shevchenko as a prototype image of the deceased poet in R. M. Rilke's poem is based. On the basis of

the comparison of different Ukrainian and Russian translations of the poem, particular features, that can serve to confirm the proposed hypothesis, are analyzed. Attention is focused on the problem of the interpreter's subjectivity in translation of the original poetic text. Special attention is paid to the translation by V. Stus, where a conscious appeal to the image of Taras Shevchenko is found.

Key words: dedication, poetic translation, hypothesis, prototype, address, subjectivity, reception, R. M. Rilke, T. Shevchenko, V. Stus.